

Maliř Alfred Offner v zrcadle korespondence s hrabětem Johannem Coudenhove-Kalergim

Painter Alfred Offner in Reflexion of His Correspondence with Johann Count Coudenhove-Kalergi

Petr Pavelec

Abstrakt: Text analyzuje korespondenci mezi maliřem Alfredem Offnerem (1879–1947) a hrabětem Johannem Coudenhove-Kalergim (1893–1965) z pozůstalosti hraběte Coudenhove-Kalergiho, zachované ve Státním oblastním archivu v Plzni, pracoviště Klášter. Jedná se o celkem čtyřicet šest Offnerových dopisů adresovaných hraběti, z období od března 1935 do dubna 1945. Součástí souboru jsou také tři dopisy Offnerova synovce Friedricha a čtyři dopisy Offnerových synů Oskara a Erika. Korespondence obsahuje řadu dosud neznámých informací z Offnerova života a jeho malířské tvorby a odkrývá také pozoruhodný vztah mezi objednavatelem uměleckých děl a jejich autorem, vyvíjející se od věcně-obchodní roviny až po téměř lidsky důvěrnou komunikaci dvou osob, neočekávaně sblížených válečnými událostmi, které otřásl jejich společenskými pozicemi a nevratně rozvrátily jejich životní perspektivy. V neposlední řadě jsou dopisy samy o sobě cennými artefakty, neboť Offner i jeho synovec je doprovázeli černobílými nebo kolorovanými kresbami, jejichž umělecká i dokumentační hodnota je nesporná.

Klíčová slova: Johann Coudenhove-Kalergi; Alfred Offner; korespondence; kresby; Poběžovice; druhá světová válka

Článek vznikl v rámci vědecko-výzkumné činnosti NPÚ jako výzkumné organizace Ministerstva kultury a byl financován z rozpočtu NPÚ.

Abstract: The article analyses the correspondence between the painter Alfred Offner (1879–1947) and Johann Count Coudenhove-Kalergi (1893–1965) from the estate of Count Coudenhove-Kalergi preserved in the State Regional Archive Plzeň, Klášter site. The collection consists of a total of 46 Offner's letters addressed to the Count, dating from March 1935 to April 1945. The collection also includes three letters from Offner's nephew Friedrich and four letters from Offner's sons Oskar and Erik. The correspondence provides a wealth of hitherto unknown information about Offner's life and his art paintings, and also reveals the remarkable relationship between the commissioner of artworks and their author, evolving from a matter-of-factly business-like relationship to an almost intimate communication between two people unexpectedly brought together by the events of the war, which shattered their social class positions and irreversibly disrupted their life perspectives. Last but not least, the letters are valuable artefacts in their own right, as Offner and his nephew accompany them with black-and-white or colourized drawings whose artistic and documentary value is undeniable.

Keywords: Johann Count Coudenhove-Kalergi; Alfred Offner; correspondence; drawing; Poběžovice; World War II

The article was written within the scientific research activities of the National Heritage Institute as a research organization of the Ministry of Culture and was financed from the budget of the National Heritage Institute.

Alfred Offner se narodil 22. září 1879 v Černovicích v Bukovině (dnes Ukrajina), studoval na Akademii výtvarných umění ve Vídni a od roku 1902 na Královské akademii výtvarných umění v Mnichově pod vedením Ludwiga Hertericha. Od roku 1907 byl členem skupiny výtvarných umělců Vídeňská secese.¹ V rodných Černovicích spolupracoval se Společností

1 Mezi roky 1903–1923 je uváděn jako vystavovatel, respektive řádný člen v katalogích výstav Vídeňské secese. K tomu viz online katalogy, Digital library of Belvedere, dostupné online: [https://digitale-bibliothek.belvedere.at/viewer/search/-/SUPERDEFAULT%3A%28offner%29+OR+SUPERFULLTEXT%3A%28offner%29+OR+SUPERUGCTERMS%3A%28offner%29+OR+DEFAULT%3A%28offner%29+OR+FULLTEXT%3A%28offner%29+OR+NORMDATATERMS%3A%28offner%29+OR+UGCTERMS%3A%28offner%29+OR+CMS_TEXT_ALL%3A%28offner%29/1/-/-/\[07. 07. 2023\].](https://digitale-bibliothek.belvedere.at/viewer/search/-/SUPERDEFAULT%3A%28offner%29+OR+SUPERFULLTEXT%3A%28offner%29+OR+SUPERUGCTERMS%3A%28offner%29+OR+DEFAULT%3A%28offner%29+OR+FULLTEXT%3A%28offner%29+OR+NORMDATATERMS%3A%28offner%29+OR+UGCTERMS%3A%28offner%29+OR+CMS_TEXT_ALL%3A%28offner%29/1/-/-/[07. 07. 2023].)

přátel umění a od roku 1912 působil v čele První umělecké školy v Bukovině. Z období jeho pobytu v Černovicích je známa alegorická triptychová malba schodišťové haly v tamější budově Obchodní a průmyslové komory² nebo skleněná vitráž *Lov na medvěda* v budově Krajské správy Bukoviny;³ podílel se také na návrhu interiéru Německého domu, kam zhotovil panelový výjev *Minulost a současnost*. Produkoval komerční grafiku, plakáty, pohlednice, knižní desky nebo hedvábné pamětní stuhy s vlasteneckými válečnými motivy, pohlednice pro Červený kříž a dluhopisy pro vídeňské bankovní domy.⁴ V roce 1922 vytvořil pro Josefa Dracha, židovského finančníka, obchodníka s uměním a pacifistu, návrh jednotné evropské měny, tzv. Evropského mírového dolaru.⁵ V letech 1925 až 1931 přispíval pastely, olejomalbami, portréty a krajinami na každoroční výstavy ve vídeňském Künstlerhausu.⁶

Od roku 1935 pracoval na zakázkách pro hraběte Johanna Coudenhove-Kalergiho (1893–1965) a přitom opakovaně pobýval na jeho zámku v Poběžovicích v západních Čechách. Maloval pro něj především portréty předků, zpracovával ale také příležitostná témata jako střelecké terče, obrazy zvířecích úlovek, portréty služebnictva apod.⁷ Působil i na dalších místech ve střední Evropě, například ve Vídni, Berlíně, Plzni nebo v Chebu. Jeho osobní život a umělecké aktivity nejsou ale dodnes podrobněji zmapovány.

Dosud nevyužitý zdroj informací o Alfredu Offnerovi představuje soubor korespondence z pozůstalosti hraběte Johanna Coudenhove-Kalergiho. Jedná se o celkem čtyřicet šest Offnerových dopisů adresovaných hraběti, z období od 14. března 1935 do 7. dubna 1945. Součástí souboru jsou také tři dopisy Offnerova synovce Friedricha, zvaného Fredy.⁸ Jeden z počátku roku 1940, druhý z 28. listopadu 1940, další z 25. ledna 1945 a jeden jeho korespondenční list z 16. ledna 1945. Vztahy Offnerovy rodiny k poběžovickému hraběti ještě dokreslují dva korespondenční lístky Offnerova syna Oskara a dva dopisy druhého Offnerova syna, Erika, adresované hraběti Coudenhovovi.⁹

Korespondence přináší řadu dosud neznámých informací z Offnerova života. Odkrývá ale také pozoruhodný vztah mezi objednavatelem uměleckých děl a jejich autorem, vyvíjející se od věcně-obchodní roviny až po téměř lidsky důvěrnou komunikaci dvou osob, neočekávaně sblížených válečnými událostmi, které otřásly jejich společenskými

2 Dnes areál lékařské akademie.

3 Dnes budova č. 14 Černovické národní univerzity.

4 Základní informace o Offnerově životě a díle poskytují studie MIŠČENKO, Iryna, *Al' fred Offner – pry-zabute im' ja v istoriji ukrajinskogo mystectva peršoji tretyny XX stolittja* (= Мищенко, Ирина, *Альфред Оффнер – забутий ім'я в історії українського мистецтва першої третини XX століття*), in: *Studiji mystectvoznavči* (= Студії мистецтвознавчі), dostupné online: <https://sm.etnolog.org.ua/zmist/2015/2/34.pdf> [07. 07. 2022]. Dále ŠTUMBAUER, Tomáš, Osobnost Hanse Coudenhove-Kalergi a odkazy na ni ve svazu mobiliárního fondu zámku v Poběžovicích, *Zprávy památkové péče*, 2014, roč. 74, č. 6, s. 497–505.

5 L. M., „Drachs Europäische Friedensbank“. Interessante Gründungsgeschichte aus dem Zeitalter der Pläne, die die Menschheit retten wollen und niemals verwirklicht werden, *Die Börse – Zeitung für das gesamte Wirtschaftsleben*, 1922, Jg. 3, Nr. 25 (29. 6.), s. 11–12.

6 Podle informace aukční síně Dorotheum: HAGERTY, Barbara, *Alfred Offner (Lot. Nr. 350)*, dostupné online: <https://www.dorotheum.com/de/l/8033046/> [07. 07. 2022].

7 Část obrazů, které Offner maloval pro hraběte Coudenhove, se po druhé světové válce zachovala na zámku v Poběžovicích. Po konfiskaci zámku byly tyto obrazy převedeny do mobiliárního fondu státního hradu a zámku (dále jen SHZ) Horšovský Týn, kde jsou až do současné doby evidovány jako svaz Poběžovice. Jedná se o více než třicet děl, většinou olejomalb na plátně nebo dřevě. Další známá díla tohoto autora se nacházejí v mobiliárních fondech zámků Hrubý Rohozec a Bečov nad Teplou. Podrobnosti o nich uvádí ŠTUMBAUER, T., Osobnost Hanse Coudenhove-Kalergi. V roce 2015 byla v Poběžovicích uspořádána výstava Offnerových děl. Prezentovala kromě zápůjček ze SHZ Horšovský Týn i další, do té doby neznámá díla autora, jež se nalézají v soukromém vlastnictví: MRÁZOVÁ, Klára, *V Poběžovicích za války ukrývali malíře Alfreda Offnera, nyní zde má výstavu*, dostupné online: https://plzensky.denik.cz/zpravy_region/v-pobezovicich-za-valky-ukryvali-malire-alfreda-offnera-nyni-zde-ma-vystavu-20150809.html [07. 07. 2022].

8 Bližší informace o něm se zatím nepodařilo dohledat.

9 Státní oblastní archiv v Plzni (dále jen SOA Plzeň), pracoviště Klášter, fond Rodinný archiv Coudenhove (dále jen RaC), kart. 117.

Obr. 1. Novoroční přání Johannu Coudenhove-Kalergimu k roku 1944, kolorovaná tušová kresba v dopisu z 30. prosince 1943, Alfred Offner, 1943, zdroj: SOA Plzeň, fond RaC, kart. 117

pozicemi a nevratně rozvrátily jejich životní perspektivu.¹⁰ V neposlední řadě jsou dopisy samy o sobě cennými artefakty, neboť Offner i jeho synovec je doprovodili půvabnými černobílými nebo kolorovanými kresbami (obr. 1). Celkem jde o čtyřicet dva tušových kreseb, černobílých nebo kolorovaných, s různými náměty – skicami plánovaných nebo již realizovaných obrazů, vzpomínkovými scénami, fantastickými nebo symbolickými obrazy, dokumentárními výjevy, karikaturami, vánočními, novoročními nebo velikonočními přáními. Hlavním cílem předkládané studie je upozornit na tyto cenné archivní prameny a opatřit je základní interpretací a komentářem.

Jedním z důležitých témat dopisů jsou portréty členů rodu Coudenhove-Kalergi pro slavnostní sál zámku v Poběžovicích. Hrabě Johann Coudenhove-Kalergi se jimi zabíral již od doby, kdy se jako plnoletý ujal v roce 1917 správy rodového majetku. Na rozšíření rodové galerie spolupracoval s několika malíři, z nichž největší počet zakázek obstarával až do začátku třicátých let německý malíř Josef Adolf Lang (1873–1936). Spolupráce s ním skončila jednak patrně pro malířův vysoký věk, ale také kvůli platební liknavosti hraběte, na niž si Lang v dopisech opatrně stěžoval.¹¹ Coudenhovův zájem o klasickou rodovou galerii v době první republiky by bylo možné vnímat jako dávno přežitou, antikizující kuriozitu. V případě poběžovického hraběte hrály ale zvláštní roli jeho osobní muzické inklinace a amatérsko-badatelský zájem o rodovou historii a heraldiku, posilovaný bytostnou potřebou vypořádat se s mimořádně košatou rodovou historií, dokonce

¹⁰ V návaznosti na tuto studii připravuje autor další texty, které se budou věnovat dílu Alfreda Offnera v širších uměleckých a kulturně historických souvislostech. Zpracovává také pozůstalost hraběte Johanna Coudenhove-Kalergiho, zachovanou v Rodinném archivu Coudenhove, a připravuje další příspěvky na toto téma.

¹¹ SOA Plzeň, RaC, kart. 116, dopisy Josefa Adolfa Langa Johannu Coudenhove-Kalergimu 1928–1936.

v generaci jeho rodičů okořeněnou zcela bezprecedentním spojením evropských aristokratických kořenů otce s asijským původem matky Micuko.^{12, 13}

Korespondenci mezi hrabětem Johannem Coudenhove-Kalergim a Alfredem Offnerem otevírá dopis ze 14. března 1935, podaný v Chebu, kde tehdy malíř žil. Týká se portréту hraběte Karla Marii Coudenhova (1814–1868), účastníka bitvy u Hradce Králové v roce 1866, prastrýce hraběte Johanna. Z dopisu vyplývá, že mezi objednavatelem a malířem již proběhla předchozí písemná komunikace ohledně tématu, kompozice i některých detailů obrazu. Hrabě si pravděpodobně přál zobrazit svého prastrýce ve fiktivním interiéru, na jehož stěně měl být zavěšen „obraz v obraze“ představující bitvu u Hradce Králové, respektive proslulý útok jízdy, jako klíčový moment vojenské kariéry portrétované osoby. Pro Offnera nebylo jednoduché tyto dva obrazové prostory věrohodně propojit. Celý problém otevírá hned v prvním odstavci dopisu: „Urozený pane hrabě! Po pečlivém uvážení záměru sjednotit dva obrazy s příliš rozdílným horizontem v jeden uzavřený obraz, dovoluji si nezávazně předložit jednu zběžnou skicu, jak si představuji nejvhodnější řešení tohoto zadání. Na nově vytvořeném obraze visí malba bitvy na zdi. Pod touto malbou se nachází komoda, na které leží rozličné zbraně z válečných tažení roku 1866. Nad tímto zátiším leží rozprostřená standart dragounského regimentu knížete Windischgrätze, jejíž stuhy a látka visí dolů, a tak vhodně ukazují divákovi insignie a nápisy, aniž by narušily klid celkového působení obrazu. Před komodou stojí postava Karla, říšského hraběte Coudenhova, s pravou rukou lehce opřenou o stůl, na který by přišla položit generálská čapka, s ještě další eventuální insignií. Dokonalou podobnost portrétu samozřejmě dosáhnou na základě podkladů od Vaší Urozenosti. Stůl nese také reliéfní rodinný erb, vymalovaný příslušnými barvami. Postava stojí na kobercovém běhounu, jehož rovné pruhy perspektivně vbíhají do obrazu, aby upozadily bezperspektivní horizontálu rámu bitevní malby, a tím dosáhly v obraze hloubkového efektu. Uctivě prosím o přezkoumání a stanovisko k mému návrhu, který, provedený v barvách, bude působit vznešeně a působivě. Odhad nákladů bude následovat zítra.“¹⁴

V úvodu zmiňovaná skica není k dopisu připojená, v rodovém archivu se ale zachovala její fotografie (obr. 2).¹⁵ Nachází se tam také další snímek, představující celou genezi portrétu.¹⁶ Zachycuje prostor poběžovického slavnostního sálu upraveného na

12 Například z dopisu, který ve svých dvaceti letech adresoval obdivovanému vzoru, spisovateli a novoromantickému lyrikovi Börriesovi von Münchhausen (1874–1945), je zřejmé, jak on sám takové spojení vnímal. Vedle jiného mu napsal: „[...] těší mě a jsem hrdý na to, že částečně náležím japonskému lidu. Toto míšení krve považuji za nanejvýš příznivé – oživuje ducha, rozšiřuje horizonty a činí osobnost mnohotvárnější [...]“ (Dopis z 22. června 1914, Goethe und Schiller Archiv, Klassik Stiftung Weimar, Münchhausen, Börries von (1874–1945), Schriftsteller, sig. GSA 69/573. Soubor dopisů Börriesa von Münchhausen z let 1914–1944, adresovaných Hansi Coudenhove, se nachází také ve výše citovaném Rodinném archivu Coudenhove). Potřebu vypořádat se s vlastními kořeny projevoval Coudenhove i poetickou formou, jak naznačuje soubor jeho básní, zachovaný v přepise sestry Olgy, z roku 1919. Hned druhým dílkem této raritní rukopisné sbírky je báseň nazvaná *Píseň o mé krvi*, v níž mladý básník popisuje atmosféru sálu předků v Poběžovicích a tematizuje nejdůležitější členy rodu, od počátku až po finální spojení evropské a japonské krve sňatkem jeho rodičů. Báseň se otevírá obrazem atmosféry sálu: „V podvečer, kdy slunce dni dává vale / a myšlenky hlavou zvolna jdou / jsem sám v prostorném rytířském sále / s plejádou svých předků v obrazech přítomnou / K Vám já svůj pohár pozvedám / K Vám, jichž krev v mých žilách proudí / a v srdci mém o trůn se věčně soudí!“ (SOA Plzeň, RaC, Olga Coudenhove /1900–1976/, dopisy od bratra Johanna, kart. 144. Přepis a překlad básně z němčiny Jana Lajtnerová, volně převeršoval Petr Pavelec).

13 K hraběnce Micuko a jejímu manželovi Heinrichu Coudenhove-Kalergimu: PAVELEC, Petr, Heinrich Coudenhove-Kalergi v labyrintu diplomatických misí, duchovních cest a rodové paměti, in: *Ve znamení Merkura. Šlechta českých zemí v evropské diplomacii*, PAVELEC, Petr – GAŽI, Martin – HAJNÁ, Milena (edd.), České Budějovice 2020, s. 632–657; SCHMIDT-MURAKI, Masumi, *Hraběnka přišla z Tokia. Život Mitsuko Coudenhove-Kalergi*, Domažlice 2019; VONDRUŠOVÁ, Alena – VÁŇOVÁ, Ladislava, (edd.), *Paměti hraběnky Micu Coudenhove-Kalergi, která žila na zámku v Poběžovicích* (Průvodce historií západních Čech, 15), Domažlice 2014.

14 Přepis a překlad citovaných dopisů z němčiny Michal Kadlec, dílčí jazykové a věcné úpravy Petr Pavelec.

15 SOA Plzeň, RaC, kart. 171, Karl Maria Coudenhove 1814–1868.

16 Tamtéž.

Obr. 2. Fotografie návrhové kresby portrétu polního podmaršála Karla Marii Coudenhova zhotovené Alfredem Offnerem, 1935, zdroj: SOA Plzeň, fond RaC, kart. 171

provizorní malířský ateliér (obr. 3). V něm jsou umístěny dva návrhové kartony, u nichž je v řadě detailů oproti úvodní skice zřetelný rozdíl. Před kartony je o opěradlo židle opřený další obraz – poprsí Karla Marii Coudenhova, který poskytl hrabě Coudenhove-Offnerovi jako podklad pro „dokonalou podobnost portrétu“. Na štaflích vpravo visí předloha pro bitevní scénu. Celé toto pozoruhodné „ateliérové“ zátěší je dotvářeno ještě dalším, tehdy již dokončeným a v slavnostním sále zavěšeným obrazem Františka Karla Coudenhova (1825–1893), bratra Karla Marii Coudenhova, respektive děda objednavatele obrazu Johanna Coudenhova.¹⁷ Namaloval ho roku 1930 Josef Adolf Lang.¹⁸ Celou obrazovou scénérii dotváří v půvabném nepořádku rozmístěné malířské náčiní. Ve zmíněné pozůstalosti se také nachází fotografie finální podoby obrazu, zavěšeného v zámecké chodbě. Je z ní patrný další vývoj konceptu výjevu oproti návrhovým kartonům.¹⁹

Obě Offnerem zmiňované předlohy, starší portrét Karla Marii Coudenhova i bitevní scéna, jsou identifikovatelné. K bitevní scéně poskytuje primární informaci nápis na rubu výsledného obrazu, který uvádí, že se jedná o *Srážku jezdeckta u Střezetic*, podle obrazu Josefa Sochora z vídeňského vojenského muzea. Výjev představuje klíčovou událost bitvy u Hradce Králové roku 1866, během níž Karel Maria Coudenhove vedl útok své kavalerie proti Prusům. Scénu vytvořil roku 1900 pražský malíř Josef Sochor

¹⁷ Obraz je dnes součástí mobiliárního fondu SHZ Horšovský Týn, inv. č. HT4904.

¹⁸ SOA Plzeň, RaC, kart. 116, dopisy Josefa Adolfa Langa Johannu Coudenhove-Kalergimu 1928–1936, dopisy z 24. února 1930 a 18. dubna 1930.

¹⁹ Obraz je součástí mobiliárního fondu SHZ Horšovský Týn, inv. č. HT4904; fotografie jeho finálního umístění v chodbě je reprodukována v ŠTUMBAUER, T., Osobnost Hanse Coudenhove-Kalergi, s. 501.

Obr. 3. Fotografie interiéru slavnostního sálu zámku Poběžovice s návrhovými kartony Alfreda Offnera k portrétu polního podmaršála Karla Marii Coudenhova, 1935, zdroj: SOA Plzeň, fond RaC, kart. 171

v monumentálním měřítku 6 × 9 m.²⁰ Obraz byl ve své době opakovaně vystavován a posléze jej zakoupil císař František Josef pro vídeňské vojenské muzeum. Byl velmi populární, existovala řada reprodukcí a pravděpodobně jednu z nich lze vidět na zmíněné fotografii – zavěšenou na štaflich.

Pro zajištění „dokonalé podobnosti“ poskytl Coudenhove Offnerovi portrét svého prastrýce, který se dnes nachází na zámku Kunštát; jeho původ vysvětlují tři dopisy uložené v obálce za napínacím rámem. Obraz nechal namalovat v roce 1907 vnuk zobrazovaného maršála, Mikoláš Vladimír Des Fours Walderode (1877–1941), malířkou Erni von Hüttenbrenner (1874–1944).²¹

20 Podrobné informace: KESSLER, Vojtěch – ŠRÁMEK, Josef, „Údernou silou péchy se rozhodují války nového věku.“ Srážka jezdeckva u Střezetic v roce 1866 jako ilustrace přelomu v dějinách vojenství, in: *MLhy na Chlumu. Prusko-rakouská válka v optice moderní historiografie*, BARUS, Martin a kol., Hradec Králové 2019, s. 123–139.

21 Za identifikaci originálního obrazu (inv. č. HR14110) děkuji kastelánovi zámku Kunštát Radimu Štěpánovi. Historii obrazu shrnuje třetí ze zmíněných dopisů, formulovaný (německy) 22. října 1935 Mikulášem Des Fours Walderodem: „Tento obraz mého dědy Coudenhova jsem nechal namalovat ve Vídni od slečny von Hüttenbrenner (sestra jednoho z mých kamarádů z regimentu). Jako nápomoc nám byly k dispozici fotografie a litografie, poté výpovědi lidí, kteří mého dědečka znali. Daroval jsem obraz důstojnické společnosti mého pluku, i. e. císařsko-královského dragounského pluku knížete Windischgraetze číslo 14, jehož štábní stanoviště bylo tenkrát ve Stanislavi. Rám byl opatřen mosazným štítkem, který nesl tento nápis: „Polní podmaršál Carl Marie Graf von Coudenhove, Jeho Výsosti tajný rada a komorník, majitel dragounského pluku knížete Windischgraetze číslo 2 (číslo 14) v letech 1862–1868, narozen ve Vídni 3. prosince 1814, zemřel v Ischl 28. srpna 1868.“ V roce 1866 velel III. záložní jezdecké divizi sboru jezdeckých záloh v bitvě u Hradce Králové. Při vypuknutí světové války se nacházeli windischgraetzští dragouni v Brandýse nad Labem, jejich kádr [= „Cadre“] v Klatovech. V zimě 1926 se mi podařilo prostřednictvím mého přítele Žijícího v Klatovech, hraběte Clemense Kerssenbrocka, bývalého savojského dragouna, vypátrat, že se obraz nalézal s dalším rozmanitým majetkem pluku windischgraetzských dragounů ve vlastnictví československého jezdeckého pluku, nyní posádkou v Klatovech. Clemens Kerssenbrock byl tak laskav, že vystupoval jako prostředník, a tak jsem mohl koupit obraz od velitele pluku (který předtím získal souhlas svých podřízených), což se událo tím způsobem, že jsem daroval ekvivalent ceny (to znamená obnos 1 000 Kč) k úhradě čestné ceny [= „zur Anschaffung eines Ehrenpreises“] pro důstojnické překážkové dostihy československého pluku. Obraz jsem obdržel 16. května 1926, mosazný štítek chyběl, možná byl za války

Obr. 4. Návrhová kresba portrétu Konrada Friedricha Honrichse svobodného pána z Wolfswarffen, tušová kresba v záhlaví dopisu Johannu Coudenhove-Kalergimu z 16. března 1936, Alfred Offner, 1936, zdroj: SOA Plzeň, fond RaC, kart. 117

V době zahájení práce na tomto portrétu se aktéři korespondence osobně ještě neznali. Vyplývá to z dopisu, který Offner hraběti zaslal 18. dubna 1935. Uvádí v něm, že se pokoušel stanovit přesněji cenu připravovaného obrazu. K tomu mu ale chyběly podrobnější informace, jako například kvalita předloh či uvažované finální umístění obrazu včetně světelných podmínek. Proto se Offner rozhodl „v pátek během noci pod tlakem hlodající pochybnosti [...]“ hned v sobotu ráno jet do Poběžovic, vyhledat příležitost smět se Vaší Urozenosti představit a po prohlédnutí situace na místě v osobním rozhovoru dospět k jasnému výsledku“. To se také stalo, autor následně stanovil honorář mezi 9 000 až 10 000 Kč. Vyžádal si ale ještě jednu návštěvu, aby mohl s hrabětem osobně dohodnout finální podrobnosti námětu a ceny obrazu. Tím Offner zahájil své osobní kontakty s hrabětem i několikaleté období svých kratších i delších pobytů v Poběžovicích.

Z dalšího dopisu vyplývá, že obraz Karla Marii Coudenhova nebyl ještě ani na konci května hotový. Offner se omlouvá a dále uvádí: „[...] protože musím návrhový karton upevnit bezpodmínečně někde vedle zhotovujícího se obrazu, abych mohl pracovat snadněji a svobodněji, chtěl bych ještě Vaší Urozenosti předložit pokornou prosbu smět pracovat ve velkém sále, jehož znamenité světlo a nejpříznivější podmínky jsem náhodou objevil. Ručím za nejúžnostlivější čistotu! Zpočátku jsem sice myslel, že budu moci pracovat navzdory omezenému prostoru. Avšak chybí mi přehled, stejně jako volný prostor okolo obrazu. Také příliš včasné dopadající světlo působí během práce vcelku rušivě. Již jsem došel k závěru malovat na nádvoří dole, avšak neměl bych zde správné světlo a také nutný klid.“²² Z výše popsané fotografie je patrné, že hrabě s využitím sálu jako ateliéru souhlasil.

rekvírován! Můj dědeček je zobrazen v uniformě držitele pluku. Císařsko-královská záložní jezdecká divize [= „Reserve-Cavallerie-Division“] se skládala z brigády Windischgraetz (kyrýsnické pluky Wrangel číslo 2 a Preussen číslo 8) a Mengen (kyrýsnické pluky Bayern číslo 10 a Neipperg číslo 12, hulánský pluk Alexander číslo 11), poté dvě jízdní baterie.“

22 Dopis z 22. května 1935.

Obr. 5. Portrét Konrada Friedri-
cha Honrichse svobodného pána
z Wolfswarffen, olej na plátně, roz-
měr 120 × 96 cm, Alfred Offner,
1936, zdroj: Mobiliární fond SHZ
H. Týn, inv. č. HT4749

V dalším dopise, ze dne 3. června 1935, informuje Offner Coudenhova o svém plánovaném příjezdu do Poběžovic a sděluje hraběti, že si na výpomoc bere svého syna. Následující dopis, podaný v Chebu 6. srpna 1935 a uvedený ilustrací představující známé monumentální schodiště chebského kostela sv. Mikuláše a sv. Alžběty, osvětluje motivace, s nimiž Offner přistupoval k zakázkám hraběte Coudenhova. Píše, že je připraven redukovat cenu, přičemž je pro něj zejména důležité „být dále Vaší Urozeností doporučován ve společenských kruzích, s odkazem na kvalitu mé práce“. Z pozdější korespondence vyplývá, že tento záměr se postupně naplňoval a Offner díky přimluvám hraběte opakovaně získával kontakty i zakázky z aristokratických, diplomatických nebo politických kruhů.

Během roku 1935 i v následujících letech pracoval Offner i na dalších zakázkách pro hraběte, které nejsou zmíněny v zachované korespondenci,²³ a to buď z toho důvodu, že se některé dopisy nezachovaly, nebo komunikace mezi malířem a objednavatelem probíhala osobně – pravděpodobně v době, kdy malíř pracoval v Poběžovicích, nebo naopak hrabě zajižděl za ním do Chebu, případně Berlína, kam se posléze Offner přestěhoval.

Korespondenčně řešil malíř s hrabětem dokončení dalšího obrazu v dopise ze dne 16. března 1936. Podobně jako v předchozím případě se jedná o portrét podle předlohy. Offner píše, že originál posílá zpět na určené místo železnici a že nový obraz je již téměř hotový, jak má dokládat skica umístěná v záhlaví dopisu. Malíř dále uvádí: „[...] pouze erb jsem nemohl přidat, protože mi nebyl jasný nákras, který jsem obdržel od Vaší Urozenosti. Bylo by proto nejlepší, když by se Vaše Urozenost při příležitostném vyzvednutí kopie několik hodin zdržela zde v Chebu, abych mohl připojit erb a případné korektury.“ Navrhované setkání patrně proběhlo, protože již o dva týdny později, v dopise ze dne 31. března 1935, píše Offner hraběti další podrobnosti k dotčenému obrazu. Sděluje, že odeslání originálu, který tentokrát již blíže označuje jako obraz C. F. H. V. W.,

²³ Viz odkaz na počet Offnerových obrazů ve svozu Poběžovice v poznámce 7.

se z technických důvodů zdrželo. Dále poznamenává k dokončované kopii: „Na novém obraze je erb umístěn v požadované výšce a dává celku vznešený ráz. Červený závěs se zúžil, aby se získal prostor pro umístění zámku s návrším.“ Kromě toho žádá hraběte, zda by mu neposkytl kontakt na kněžnu Fanny Starhemberg (1875–1943), matku rakouského vicekancléře Ernsta Rüdigeru Camillo Starhemburga. Žádá také o adresu na knížete Schwarzenberga, v jehož případě má zájem o prodáváný obraz Hamiltona.

Zmiňovaný obraz C. F. H. V. W. lze bezpečně identifikovat podle skici v dopise (obr. 4) i dalších indicií. Jedná se o portrét Konrada (Conrada) Friedricha Honrichse svobodného pána z Wolfswarffenu (1834–1901), posledního mužského člena rodu Honrichsů a majitele zámku Kunštát. Po jeho smrti zdědil Kunštát jeho synovec hrabě František Josef Coudenhove (1856–1912), který ke svému jménu připojil jméno vymřelých Honrichsů. Offnerem popisovaná úprava pozadí výjevu odpovídá dochovanému stavu (obr. 5). Zámek zachyceným na obraze je Kunštát, rodové sídlo Honrichsů, pouze u erbu došlo k těžko pochopitelné chybě – je zobrazený nesprávně, respektive je podél vodorovné osy zrcadlově převrácený. Pod vedutu zámku Offner poznamenal, že obraz „provedl podle Antona Eisla z roku 1864“.²⁴ Tím se odkrývá i cesta k předlohovému obraze, který je v současné době vystaven právě na zámku Kunštát.²⁵

Zachovaná korespondence pokračuje dopisem z 28. dubna 1936. Offner v něm sděluje hraběti, že obě práce – které blíže nespecifikuje – jsou již hotovy. Jednou z nich bude pravděpodobně výše uvedený obraz Konrada Honrichse. Offner dále píše, že ho jiné úkoly zdržují v Chebu, a vzpomíná na Poběžovice: „Se smutkem vzpomínám na dny, které mě přibližně před rokem přivedly do Poběžovic, kde jsem trávil v pěkném prostředí tak nádherně krásné osamělé hodiny. Živě vidím ještě dnes z okna zámeckého sálu mnohé, tak různorodé atmosféry vybledlého nebe, s jeho nádherně utvářenými mraky a strhující viditelností naproti přede mnou ležícího pohoří.“

Na Offnerův nostalgický dopis odpověděl hrabě pravděpodobně pozváním do Poběžovic a další objednávkou. Je to patrné z Offnerova dopisu ze 17. července 1936, kde píše: „Dopis Vaší Urozenosti z 15. tohoto měsíce mě obrovsky potěšil. Zajisté bych srdečně rád pobýval v Poběžovicích, ale pouze krátkou dobu, abych zhotovil případné obě velké práce pro Vaší Urozenost [...]“. Ve stejném dopise dále mimo jiné uvádí, že v Horním Rakousku získal objednávku portrétovat Otto Habsburka a žádá hraběte v této věci o konzultaci. Z dopisu je také zřejmé, že se Offner s hrabětem sbližoval i po lidské stránce, neboť mu sděluje, že mu manželka onemocněla leukemií a její stav je znepokojivý. Zjevně se také stále výrazněji naplňovaly Offnerovy záměry využívat známost s hrabětem k získávání zakázek od šlechticů, jak je patrné z dopisu z 26. prosince 1936: „Dnes v sobotu jsem byl ve známé záležitosti u pana markraběte Pallaviciniho, čímž bych chtěl hned podotknout, že by mi bylo sotva možné být vpuštěn bez odvolání se na dobové doporučení Vaší Urozenosti. Markrabě Pallavicini, jak mi vyprávěl portýr, je osobně a písemně oslovován všelijakými druhy žebrání skrze nejvychytralejší triky, co si lze představit. [...] Pan markrabě Pallavicini dal souhlas se pro věc angažovat, přičemž já, abych si usnadnil realizaci díla, jsem hned vysvětlil, že si vystačím se třemi až čtyřmi sezeními. Ve skutečnosti nepotřebuji více pro náčrt uhlem hlavy, rukou a celého postroje těla a barevné skici. Podle těchto pomůcek, eventuálně ještě jedné fotografie, jsem schopen vytvořit nejznamenitější dílo. Nyní bych měl na Vaší Urozenost ještě nejpokornější prosbu, abyste mi nejlaskavěji pomohl při volbě námětu. Když už, tak už! Můj obraz nesmí být za žádných okolností běžnou koncepcí tak často malovaného nejvyššího pána!“

Odeslání tohoto dopisu Offner pozdržel o tři dny a v připsaném dodatku z 29. prosince ještě zmínil, že získal objednávku malovat manželku rakouského státního tajemníka Quida Schmidta, baronku Marii von Chiari, jejíž matku měl portrétovat před šesti lety, a obraz prezentovat ve vídeňském domě umění. Na závěr pak přidává noticku,

²⁴ Mobilniární fond SHZ Horšovský Týn, svaz Poběžovice, olej na plátně, 120 × 96 cm, inv. č. HT4749.

²⁵ Za identifikaci originálu děkuji Radimu Štěpánovi, kastelánovi zámku Kunštát. Mobilniární fond SH Šternberk, svaz Potštát, olej na plátně, 87 × 72 cm, inv. č. ST0959.

Obr. 6. Návrhová kresba portrétu Benita Mussoliniho, tušová kresba v záhlaví dopisu Johannu Coudenhove-Kalergimu z 16. ledna 1937, Alfred Offner, 1937, zdroj: SOA Plzeň, fond RaC, kart. 117

jejíž obsah je někdy skrytě, jindy explicitně přítomný v celé korespondenci. Totiž stav trvalého nedostatku financí na straně malíře, který se snaží svou situaci více či méně uctivě připomínat, a stav trvalé insolvence na straně objednavatele. Offner píše: „[...] téměř vůbec se neodvážuji obrátit se na Vaši Urozenost s nejnovější prosbou o usnadnění mé situace. Vše je v nejlepším pořádku! Pouze je skutečně těžké pracovat klidně s prázdnými kapsami. Mohu ještě počítat se zálohou?“

Při všech komplikacích rostly i nadále Offnerovy umělecké ambice, podporované nyní kontakty s hrabětem, i vzájemná důvěra obou aktérů korespondence. Vypovídá o tom i Offnerův dopis z 16. ledna 1937, uvedený ilustrací: „Nyní mi dovolu Vaší Urozenosti předložit jeden návrh. Pro jarní výstavu bych chtěl realizovat velkou práci podle náčrtu nacházejícího se v záhlaví tohoto dopisu (obr. 6). V tomto náčrtu chci představit Mussoliniho moc. Na velkolepém, klasicky tvarovaném oři sedí Duce ve vzdorovitém, pro něj příznačném postoji, drže v levé ruce ocelovou helmu, pravá ruka sevřena v pěst, a pohled na černé davy fašistů hrnouce se do dálky. Mám velmi dobré fotografie pro tuto Mussoliniho pózu. Bílý kůň se světle šedou jezdeckou postavou na tmavé, jižně modré obloze a okolo vpřed se řítící černí fašisté musí vyvolat velmi osobitý umělecký efekt, pokud to ještě je podpořeno skrze velké, široké a výrazné vedení štětce. Neměla by Vaše Urozenost zcela zvláštní zájem podpořit realizaci této práce šlechtitným poskytnutím finančních prostředků? Vzhledem k již březnovému termínu zahájení jarní výstavy ve Výstavním pavilonu secese²⁶ měl bych okamžitě s prací začít a pilně pracovat. Doufám, že volbou tohoto námětu dosáhnu v umělecky volné malířské technice obrovského úspěchu, přičemž je zcela jisté, že obraz získá v nějaké formě Itálie. [...] Hotový obraz by byl společným vlastnictvím Vaší Urozenosti a mé maličkosti. V případě

²⁶ Výstavní síň umění ve Vídni.

Obr. 7. Fotografie portrétu rakouského spolkového kancléře Kurta Schuschnigga, zhotoveného Alfredem Offnerem podle návrhové kresby v dopisu z 18. února 1937, zdroj: SOA Plzeň, fond RaC, kart. 171

prodeje, o čemž nepochybuji, se navrátí zpět poskytnutá suma Vaší Urozenosti a zbylý obnos se rozdělí na dva stejné díly k rukám Vaší Urozenosti a mé maličkosti. Dovoluji si Vaší Urozenosti předložit svou upřímnou prosbu tento návrh nejprve zvážit (není zde žádné nebezpečí utrpět jakoukoli ztrátu) a oznámit mi laskavě stanovisko Vaší Urozenosti k tomuto návrhu.“

Kromě záměru portrétovat Mussoliniho Offner ve stejném dopise radostně uvádí, že vedle zakázky malovat manželku rakouského státního tajemníka Quida Schmidta, zmiňované již v předchozím dopise, získal doporučení portrétovat rakouského kancléře Kurta Schuschnigga (1897–1977) a očekává pozvání. To obdržel za několik dnů, jak sděluje v dopise z 23. ledna 1937.²⁷ Z dalšího dopisu vyplývá,²⁸ že objednavatelem obrazu kancléře bylo rakouské ministerstvo školství, které Offner pravděpodobně zaujal svou navrženou koncepcí obrazu. K ní hraběti sděluje: „Myšlenku představit spolkového kancléře jako ochránce víry a malého, za samostatnost bojujícího Rakouska, proti dotírající zlověstné moci, se setkala s velkým souhlasem. Již jsem měl čtyři sezení. Práce zhotovené v předchozích letech pro Vaší Urozenost byly vynikajícím předstupněm pro zvládnutí větších děl. Před velkými plochami necítím teď žádnou bázeň!“²⁹ Skicu této koncepce připojil do záhlaví dopisu; fotografie hotového obrazu se nachází v pozůstalosti hraběte (obr. 7).³⁰ Kancléř Schuschnigg na něm v rozhodném postoji brání konzervativní katolické Rakousko, reprezentované sochou patrně Panny Marie Mariazellské – *Mater Magnae Austriae*, proti hrotům bajonetů, evokujícím hrozbu nepřátel Rakouska (patrně německých i rakouských národních socialistů).³¹

V dalších dopisech se Offner o portrétu rakouského kancléře již nezmiňuje, a otázka, zda se obraz zachoval do současnosti nebo kde se případně nachází, zůstává zatím nezodpovězena. Stejně nejasné je, zda Offner nakonec vytvořil plánovaný obraz Mussoliniho, a pokud ano, jaké případně byly jeho osudy.

27 V něm se také znovu připomíná s návrhy stran obrazu italského vůdce.

28 Dopis z 18. února 1937.

29 Tamtéž.

30 SOA Plzeň, RaC, kart. 171.

31 Jak dnes víme, hrozba se naplnila necelý rok poté, co Schuschnigg „seděl“ Offnerovi – anšlusem Rakouska a premiérovou internací v nacistických koncentračních táborech.

Obr. 8. Portrét Johanna Coudenhove-Kalergiho v rouchu Konstantinova řádu sv. Jiří, olej na plátně, rozměr 97 × 166 cm, Alfred Offner, 1940, zdroj: Mobilární fond SHZ H. Týn, inv. č. HT4837

Z období od srpna 1937 až do května 1939 se v pozůstalosti hraběte žádný Offnerův dopis nezachoval. Důvodem může být jejich ztráta, nebo reálná korespondenční pauza. Oba aktéři korespondence byli ale i nadále v kontaktu. Z dopisu z 18. května 1939, podaného v Halbstadtu, tj. patrně v Meziměstí u Hradce Králové, vyplývá, že Offner i nadále pro hraběte pracoval a plánoval „pokračovat s další prací na započatých dílech na zámku“. Kromě toho ale píše, že „byl zaneprázdněný v Berlíně, Drážďanech, Doksech, Vratislavi, Kladsku, Josefově Dole u Jablonce, Polubném (Polaun) a Broumově (Braunau)“.

Další dopis následuje po téměř roční pauze, 4. dubna 1940. Tentokrát píše Offner z Poběžovic, kde pravděpodobně pracoval delší čas. Žádá hraběte o pomoc s nákupem barev v podniku Kašpar a spol. v Praze-Karlíně a mimo jiné uvádí, že požadovanou kobaltovou modř by chtěl použít „na modrý kabát na portrétu s řádem“. Pravděpodobně se jedná o portrét hraběte ve slavnostním rouchu Konstantinova řádu sv. Jiří (obr. 8).³² O stejném obraze se zmiňuje v dopise z Poběžovic z 23. dubna 1940: „obraz s modrým kabátem, na slunci dobře vyschnutý, je již možno odeslat a zítra ho Buchauer³³ zabalí a odešle do Berlína.“³⁴ Děkuje také za zaslání barev, i když došly poškozené: „[...] papírové sáčky roztrhané, a tudíž celý obsah sáčku s barevným pigmentem světle okrové a slonovinově černé byl v balíku smíchán dohromady do šedozelené kaše. A právě světle okrová mi tak chybí.“

Ve stejném dopise Offner také zmiňuje, že „[...] portrét Vaší Urozenosti 160 × 100 [cm] je hotový [...]“. Podle přiložené skici a souvisejícího komentáře je pravděpodobné, že se jedná o portrét hraběte, který se dnes nachází v mobilárním fondu Státního hradu a zámku Horšovský Týn.³⁵ Offner k němu uvádí: „[...] nejsem spokojený s hlavou. Bylo by třeba

32 Mobilární fond SHZ Horšovský Týn, svaz Poběžovice, inv. č. HT4837.

33 Franz Buchauer, správce panství. Jeho syn Georg zemřel na frontě v roce 1944. V rodinném archivu Coudenhovů jsou dochované dopisy, které Franz Buchauer adresoval Johannu Coudenhovovi. Za sdělení této informace děkuje autor recenzentovi tohoto článku.

34 Johann Coudenhove si některé obrazy nechával posílat do Berlína, kde si jimi zdobil interiéry bytu v ulici Lützowufer, který měl pronajatý a kde přijímal hosty a pořádal opulentní večírky pro berlínskou smetánku. K tomu viz: STUDNITZ, Hans-Georg von, *While Berlin Burns. The Diary of Hans-Georg von Studnitz 1943–1945*, Barnsley 2011, s. 12.

35 Inv. č. HT4785; tento portrét má ještě svou o něco mladší a „civilnější“ verzi z roku 1939, inv. č. HT4734, která má menší rozměry (74 × 47 cm) a je provedena bez dalších specifických atributů, které naopak hrají u výše uvedeného portréту zásadní roli.

Obr. 9. Miniatura malíře Alfreda Offnera a zámku Poběžovice, kolorovaná tušová kresba v záhlaví dopisu Johannu Coudenhove-Kalergimu, Friedrich (Fredy) Offner, začátek roku 1940 (?), zdroj: SOA Plzeň, fond RaC, kart. 117

dosáhnout větší podobnosti a počkejte proto na další Váš pobyt v Poběžovicích, aby se na schůzce provedly nutné opravy. Pravá ruka je namířena na skleněnou kouli, která je připevněna na skleněném podstavci. Vaše Urozenost se kdysi zmínila o nějakém osmihranném stole s mísou připevněnou hluboko ve středu stolu, kterýžto stůl jsem nemohl najít. Buchauer mi dal k dispozici nějaký takový stůl, ale kulatý, a pochybuji, zda bude Vaše Urozenost s tímto stolem na obraze spokojena. Nemí ale tak velký problém udělat z kulatého stolu stůl osmihranný. Byl bych vděčný, kdyby mi Vaše Urozenost zaslala nějakou malou skicu, jak si Vaše Urozenost tento stůl se skleněnou koulí představuje. Řetěz Konstantinova řádu se sv. Jiřím okolo oválného erbu jsem dal o něco výše než písemnost vlevo [...].“ Konzultace o tomto obraze musela mezi malířem a hrabětem ještě pokračovat, protože výjev nakonec doznal velmi podstatných změn. Kromě jiného nahradila zmiňovaný stolek hlava sv. Terezy (podle proslulého sousoší Lorenza Berniniho) a místo listiny vlevo nahoře umístil Offner na pozadí obrazu staroegyptskou rakev, jejíž spodní část kopíruje reálnou rakev ze soukromé sbírky hraběte a její „hlava“ je replikou víka kanopy z hrobky Tutanchamona.³⁶ Vznikl mysteriózní obraz, jehož ikonologická interpretace, slibující řadu zajímavých zjištění a překvapení, vyžaduje samostatné zpracování.³⁷

³⁶ K mumii Johanna Coudenhove-Kalergiho viz ONDERKA, Pavel – MARTÍNKOVÁ, Jana (edd.), *Ve stínu pyramid. Příběhy moravskotřebovské mumie*, Praha 2012, s. 27–31.

³⁷ Autor připravuje na toto téma další studii.

V roce 1940 pobýval s Offnerem v Poběžovicích jeho synovec Friedrich, jinak také adept malířství a vtipný glosátor života na poběžovickém zámku. Svým ilustrovaným dopisem z blíže neurčeného dne, pravděpodobně ze začátku roku 1940, se bez rozpaků zapojil do korespondence s hrabětem: „Vysoce urozený pane hrabě, můj strýc namaloval panu hraběti takovýto obrázek, ale odložil ho, a my oba jsme ho nemohli najít. Nyní ho strýc našel, ale nechtěl ho odeslat, protože bylo již příliš pozdě, jak říkal strýc. Tak jsem ho zde obkreslil a odeslal. Ale můj strýc o tom nesmí nic vědět. A dělám také jednu kresbu pro novoroční přání. Tímto také přeji šťastný nový rok a zůstávám malý, ale ne špatný Fredy.“ Fredyho novoroční přání představuje kominíka pohánějícího prasečí spřežení. Dva uhánějící vepři táhnou žebříňák, naložený – na způsob alegorických vozů – monumentálním erbem rodu Coudenhove, který místo klenotu nese letopočet 1940. Druhý připojený obrázek, obkreslený podle původního Offnerova přání, by mohl posloužit jako emblém celé korespondence mezi malířem a poběžovickým hrabětem. Představuje miniaturu poběžovického zámku, nad níž se sklání jako jakýsi obr sám Alfred Offner a do zámeckého prostoru pozorně vymačkává malířské tuby, jejichž obsah vytváří v barvách rodu Coudenhove letopočet 1940 (obr. 9).

Další dopis „malého“ Fredyho z 28. listopadu,³⁸ adresovaný hraběti do Berlína, kde pravděpodobně delší čas pobýval, by mohl být i dnes publikován jako moderní komiks o poběžovickém zámku. Fredy píše: „Vysoce vážený pane hrabě, již dlouhou dobu vím, že můj strýc chce psát do Berlína, a také vím, že vždy mu do toho něco vlezle a on ne napíše. Proto беру pero a píšu panu hraběti. [...] Strýc maluje celý den a vždy si stěžuje, že mu brzy dojde bílá barva a že nebude vědět, jak dál malovat, a že bílá barva od pana hrabě ještě stále nedorazila. [...] Sleduji svého strýce vždy při malování a chtěl bych být také malířem. Strýc opravuje mé chyby a já se u toho hodně učím. Totiž kreslím a také maluji. [...] Zde na zámku je to velmi pěkně a připadám si tu jako na nějakém zakletém pohádkovém zámku. Žijí zde uvnitř velmi legrační lidé. Je zde správkyně domu. Jmenuje se ‚Freulein Theres‘. Je velmi lakomá a nic nejí a myslí si, že ostatní lidé také nemusí jíst. Všichni od ní utíkají. A nazývají ji zámecká čarodějnice. Ke mně a mému strýci je ale velmi dobrá. Pobíhá celý den z kuchyně do spíže, odsud do sklepa, odsud do žehlicí místnosti, odsud ke svým husám, kačenám a slepicím, a opět do spíže, a vaří neustále marmelády z jablek a hrušek, a zlobí se neustále na kočky, protože za sebou nechávají hromádky.“ K popisu připojil Fredy výstižnou karikaturu obstarožní slečny Terezy, vedle ní ptáka potápku a připojil komentář: „Tak vypadá (Tereza) a tohle je potápka, pták, o kterém jsme se učili ve škole. Oba jsou si velmi podobní. Slečna Tereza neumí plavat jako potápka, ale jak říkají lidé v Poběžovicích, plave v penězích.“ Slečnu Terezu i další zámecký personál portrétoval ve stejné době i Fredyho strýc, ale přívětivěji, s čímž nebyl mladý umělec spokojený: „Můj strýc ji maluje na jednom obraze, kde má v ruce kočku.“³⁹ Velmi mě štve, že na obraze nevypadá jako čarodějnice. Je tam jako lidská paní. Na obraze je také kuchař. Ten je také velmi legrační. Vypadá jako žlutý Žid, protože má dlouhý židovský nos a zpívá jako žid pomocí toho nosu v chrámu. [...] Pečivo dělá velmi dobré, ale vše ostatní vždy přesolí, protože u sebe má velký kbelík se solí.“ Podobným svérázným způsobem pak Fredy glosuje i další osoby, jejichž činnosti na zámku měly bez přítomnosti majitele své veselé i temnější stránky. Dobře to charakterizuje poslední glosa a k ní připojená karikatura: „Je tu jeden hrozný člověk. Je to inspektor a všichni mají plné kalhoty, když s ním mluví. Vypadá jako letící sup. Všichni se ho bojí. Je zde všude nutné železné koště, neboť každý si dělá co chce, a platí, že mnoho úředníků sežere hospodářství. Chce udělat velký úklid a doufejme, že nepatří k novým košťatům, která jsou dobrá jen tak dlouho, dokud jsou nová.“

Po Fredyho „komiksu“ následuje téměř dvouletá korespondenční přestávka. Další dopis píše Offner z Berlína dne 6. října 1942. Uvádí, že musí bohužel opakovaně odkládat cestu do Poběžovic, a s ní i další práce pro hraběte. Doufá, že neztratí jeho „tak štědré

38 U tohoto dopisu z 28. listopadu není uvedený rok; vzhledem k souvislostem je ale pravděpodobné, že byl napsán v roce 1940.

39 Mobiliární fond SHZ Horšovský Týn, svoz Poběžovice, olej na plátně, 120 × 96 cm, inv. č. HT4783.

obdivuhodnou trpělivost“. Svě zpoždění zdůvodňuje množstvím zakázek v Berlíně i na dalších mnoha místech, kam musí za prací cestovat. Konkrétně do Východního Pruska, Vratislavi, Dasselu, Frankfurtu nad Mohanem, Gery a Stuttgartu. V Berlíně portrétuje princeznu Schaumburg⁴⁰ a paní del Puccio, manželku vojenského ataše na chilském velvyslanectví.

Bez ohledu na válečný stav a politickou situaci, které v dopisech téměř nekomentuje, cítí Offner, že jeho renomé roste, a s ním i množství lukrativních zakázek. Je si přitom vědom, že se tak děje díky podpoře hraběte, a také to v dopise zmiňuje: „Bez Vaší pomoci bych jen stěží dokázal tak snadno získat pevné místo v nejlepších berlínských kruzích. Je zajímavé, jak jedna práce přináší další a sféra mé pracovní působnosti se očividně více a více zvětšuje.“ O několik týdnů později v dopise z 3. prosince píše, že svůj odjezd do Poběžovic znovu odkládá. Přibyla mu další práce na chilské ambasádě,⁴¹ stupňuje pracovní tempo: „Vaše Urozenost může být ujištěna, že s tímto nynějším šíleným pracovním tempem nemohu dlouho vydržet – v osm hodin ráno začíná mé denní pracovní vytížení a okolo dvou hodin v noci jdu teprve domů.“ Zhoršuje se mu zdraví, musí se léčit, což vnímá jako „samé zbytečnosti, které pouze obírají o čas a radost z peněz i života“.

Na konci ledna 1943 mu přibývají zakázky, mimo jiné maluje dceru rumunského vyslance.⁴² Jak ale v dopise z 20. ledna píše, chtěl by se konečně uchýlit ke klidnější práci na zakázkách pro hraběte v Poběžovicích: „[...] v Berlíně bych byl přímo zahlcen objednávkami, ale vím, že když se moje ceny zvednou, že by klesnul také počet zakázek. Najít zlatou střední cestu zde asi není tak snadné!“ Poprvé ale v jeho dopisech zazní silněji i válečné téma, i když je podává, jako by šlo o nějakou zajímavou příhodu, nikoliv vážné náznaky blížícího se konce válečného konfliktu a předzvěst totální destrukce města, kde aktuálně prožívá svou profesní konjunkturu. V poněkud bezstarostném duchu Offner píše: „Pan hrabě bude jistě vědět, že v sobotu a v neděli poctil Tomík [Britové] laskavou návštěvou město Berlín. Při prvním leteckém poplachu jsem byl překvapen v zoologické zahradě, a protože jsem široko daleko nemohl najít žádný protiletecký kryt, musel jsem strávit venku dvě a půl hodiny. Dostatečnou ochranu mi proti případným padajícím kusům výbušniny mohla nabídnout štěrkopísková bouda („Schotter-Sandbude“), na druhou stranu jsem byl velmi rád, že můžu pozorovat tuto podívanou pod širým nebem. Druhý letecký útok jsem přečkal v protileteckém krytu Románské kavárny.⁴³ Ale musím říct, že jsem se zde necítil tak bezpečně jako předtím venku. Plynové a vodní potrubí, která prochází sklepem, jsou v tomto případě velmi nebezpeční společníci, jak dokazovala bohužel příliš často.“⁴⁴

V dopise z 27. února 1943 Offner uvádí, že dokončil práce pro chilského velvyslance: „Myslím, že patří v Berlíně k mým nejlepším dílům. Velvyslanec je jako dělostřelecký plukovník celý v uniformě, a široký, červený pás německého nejvyššího řádu orlice dává obrazu osobitý slavnostní ráz. Obraz paní velvyslancové má klidný, velmi vznešený tón a právě takové držení těla.“ Dále píše, že pro hraběte zakoupil sfingy a skleněnou kouli a posílá je do Poběžovic. Popisuje svůj neutěšený zdravotní stav a zmiňuje také své syny: „Můj starší syn, letecký poddůstojník, nyní absolvoval jeden kurz ve Vídni; věřím v povýšení na důstojníka. Také se vrací do Plzně na dobu neurčitou, dostává ještě jednu dovolenou – a pak je nejisté, kam ho osud zavane. Mladší syn studuje v klidu dál na technice a již mě učinil dědečkem!“

V dubnu prodělal Offner operaci (pravděpodobně žaludečních vředů) a v červnu ještě stále nebyl schopen práce ani cesty do Poběžovic, za což se hraběti opakovaně

40 Pravděpodobně Helga-Lee Schaumburg, rozená Roderbourg (1911–2005), manželka prince Maximiliana Wilhelma Schaumburg-Lippe (1898–1974).

41 Z této a jiných poznámek v dalších dopisech vyplývá, že portrétoval chilského velvyslance Tobíase Barros Ortize (1894–1995) a jeho manželku Carmen Raquel Alfonso Cavada (1900–1979).

42 V roce 1943 byl rumunským vyslancem v Berlíně Raoul V. Bossy (1894–1975). Měl dvě dcery: Ilincu Ruxandru Bossy (1931–?) a Sandu Bossy, provdanou Florin (1926–2013).

43 Romanisches Cafe byla původně známá berlínská umělecká kavárna v neorománské budově východně od Pamětního kostela císaře Viléma. V roce 1943 byla budova těžce poškozena při náletu a v roce 1950 při obnově města stržena. Za poskytnutí této informace autor děkuje recenzentovi tohoto článku.

44 Dopis ze 7. února 1943.

Obr. 10. Protestantický Pamětní kostel císaře Viléma (Kaiser-Wilhelm-Gedächtniskirche) v Berlíně a jeho okolí po bombardování 15. února 1944, kolorovaná tušová kresba v záhlaví dopisu z 9. března 1944, Alfred Offner, 1944, zdroj: SOA Plzeň, fond RaC, kart. 117

omlouval.⁴⁵ V dopisech také řeší podrobnosti malířských technik a pochybnosti, zda vůbec bude schopen v těžké době, při zdravotních potížích a při válečném nedostatku kvalitních materiálů, zvládnout rysující se zakázky. Za tyto stesky se hraběti omlouvá:⁴⁶ „Odpusťte mi Vaše Urozenosti můj dlouhý výklad týkající se mých starostí s malováním, avšak vzpomínka na ony chvíle, ve kterých mi často Vaše Urozenost po celé hodiny se zájmem stála po boku, opravňuje mě k přesvědčení, že můj výklad bude Vaší Urozenosti přijat v dobrém slova smyslu.“ Z korespondence vyplývá, že i nadále řeší s hrabětem zakázky pro Poběžovice, nelze je ale při stručnosti poznámek blíže identifikovat. Další záležitosti vyřizovali formou telegramů nebo i telefonicky, jak také vyplývá z korespondence. Přes všechny těžkosti je ale zřejmé, že hrabě i nadále zachovával Offnerovi svou přízeň. Posílal mu telegramy se zaplacenou zpětnou odpovědí, zásoboval ho drobnými dárky, na což Offner vděčně odpovídal: „Doutníky, které jsem obdržel od Vaší Urozenosti, jsou opravdu báječné. Všichni mi závidí, že mohu kouřit takový doutník. Musím proto ještě jednou Vaší Urozenosti vyjádřit mé nejvroucnější díky.“⁴⁷ Bez povšimnutí

45 Dopis z 26. dubna 1943.

46 Dopis z 8. června 1943.

47 Dopis z 21. července 1943.

Obr. 11. Rolník z Bukoviny předává prostřednictvím komorníka zámku Poběžovice vánoční přání Johannu Coudenhove-Kalergimu, kolorovaná tušová kresba v záhlaví dopisu z 18. prosince 1943, Alfred Offner, 1943, zdroj: SOA Plzeň, fond RaC, kart. 117

nenechává rostoucí frekvenci bombových útoků: „Ano, doposud byly čtyři velké útoky na Berlín, z nichž ten poslední byl obzvlášť silný. Celé ulice jsou hromady sutí! Pokud to v tomto tempu půjde dál, Berlín brzy zmizí!“⁴⁸ (obr. 10)

V důsledku neutěšeného stavu věcí propadá Offner stále častěji melancholii, což se projevuje i v obrazovém doprovodu jeho dopisů. Někdy si ještě zachovává trochu sebeironie, když sám sebe zachytí, jak se jen ztěžka zdvíhá z postele, a k tomu poznamená: „Tak nerozhodný a poražený jsem musel jistě vypadat, když jsem dnes ráno okolo tři čtvrtě na osm volal na Vaš penzion, a musel jsem se dozvědět, že Vaše Urozenost odcestovala z Berlína dnes časně ráno. Mnohokrát jsem se pokusil o telefonické spojení, avšak bohužel vždy marně. Také jsem prosil hlas, který zvedl telefon, aby Vaší Urozenosti ohlásil můj telefonát i moje jméno. Zřejmě se tak nestalo. Jak bych si jen přál setkání a rozhovor s Vaší Urozeností.“⁴⁹ Jindy se snaží sám sebe rozptýlit obrazovými reminiscencemi na svůj rodný kraj, který imaginárně propojuje s neustále odkládaným, ale toužebně očekávaným pobytem v Poběžovicích. V prosinci 1943⁵⁰ poslal hraběti do Poběžovic ilustrované vánoční přání, znázorňující sedláka přivázejícího do Poběžovic na saních vánoční stromek (obr. 11), a doprovodil je komentářem: „Rolník z mé vlasti, mně nezapomenutelné bukové země Bukoviny, předává prostřednictvím komorníka pána zámku v Poběžovicích, pana Hanse hraběte von Coudenhova, nejsrdečnější vánoční

48 Dopis z 6. září 1943.

49 Dopis z 2. října 1943.

50 Dopis z 18. prosince 1943.

prání.“ Na Nový rok 1944⁵¹ vložil do záhlaví dopisu kresbu tří králů v bizarních kostýmech, s výkladem: „V Bukovině v době Vánoc až k svatým Třem králům je zvyk, že mládenci se obléknou do fantastických kostýmů, a tak jako svatí Tři králové táhnoucí od domu k domu zpívají vánoční koledy a přejí sváteční dny a k novému roku. Vzpomínka na tento vzdálený, tak pěkný čas mládí probouzí ve mně touhu po něm, když ne v životě, tak alespoň ve viditelné představě – a tak ať tito Tři svatí králové bezpečně dorazí do Poběžovic!“

Silná nostalgie zaznívá také z komentáře k obrázku rolníků z Bukoviny, kupujících flétny: „Jak záviděníhodní jsou tito tři rolníci z Bukoviny, z nichž dva nemají žádné jiné starosti, než získat dvě dobré dřevěné flétny, a třetí své ručně vyrobené, jednoduché dřevěné flétny nabízí. V mém mládí jsem často poslouchal monotónní, buď plačtivé, nebo jásající melodie a nemohl jsem pochopit, že mohly být pískány často stokrát za sebou na tyto jednoduché dřevěné flétny. Dnes bych byl šťastný, kdybych zase jako kdysi směl doprovázet pastýře ve slunci zalité krajině, pískajícího si svoji tesklivou melodii. Jak hezké a bezstarostné byly přece tyto mladistvé dny, na rozdíl od dnes tak těžkých strastiplných časů.“⁵² Offnerovu melancholii ještě prohlubovala starost o syny: „O svých synech jsem již dlouhou dobu neslyšel. Starší je v Makedonii a jak si tato divize razí cestu na sever, je osudová otázka. Mladší je ve Východním Prusku, kde se nyní odehrávají nejtěžší boje. Tato nejistota ohledně osudu mých chlapců mě totálně vyčerpává.“⁵³

Ani on osobně nebyl válečného běsnění ušetřen: „Právě před týdnem v osm hodin večer jsem zažil nejstrašlivější letecký útok. My všichni ve sklepě jsme si již jeden moment mysleli, že budeme pohřbeni. Otřesy v blízkosti dopadu bomby jsou hrozné a děsivé je dolů do sklepa pronikající tlak vzduchu. Dům číslo 6, vzdálený od nás také málo kroků, dostal přesný zásah leteckou minou. Byl roztržěn se všemi dále vzadu na nádvoří se nacházejícími domy, mezi ulicemi Kurfürstendamm a Tauentzienstraße! Během této exploze jsme byli ve sklepě zpřeházeni s našimi zavazadly jako oříšky. V mém pokojíčku je odshora dolů roztržena dveřní stěna, avšak opět provizorně zakryta dřevěnými latěmi. Štěstí, že nevládne zima, neboť okno je pouze zakryto lepenkou [...].“⁵⁴

Pouze v práci nacházel útěchu a klid, jak líčil hraběti: „[...] stále ještě jsem zůstal velkým dítětem, a pracuji neochvějně každou volnou minutu na svých náčrtech. Tato práce mě vlastně drží při životě. Vaše Urozenosti, co může být osamělost a opuštěnost pro citlivého člověka, to sám prožívám. [...] Takže žiji a pracuji oddán nadějím, které se možná nikdy nesplní. A přesto jsem přešťastný, když mohu znovu a znovu připojit novou kresbu k té předchozí.“⁵⁵

A nebyly to jenom kresby ve skicáři. Překvapivě i ve vybombardovaném Berlíně a jeho okolí získával Offner prestižní portrétní zakázky; v dopisech se zmiňuje, že maloval prince Salma,⁵⁶ španělského námořního ataše Espinozu,⁵⁷ dceru říšského ministra Lammerse⁵⁸ („v jeho vybombardované nádherné vile v ulici Von der Heydt“), manželku italského velvyslance Filippa Anfuse (která „i mezi mnoha jinými pěknými ženami by byla nejkrásnější“).⁵⁹ Portrét manželky si u Offnera objednal také pan „von Studnitz“.⁶⁰ Patrně jím

51 Dopis z 3. ledna 1944.

52 Dopis z 6. února 1944.

53 Dopis z 31. října 1944.

54 Dopis z 6. února 1944.

55 Dopis ze 7. srpna 1944.

56 Dopisy z 23. května a 27. června 1944; pravděpodobně Karl-Walrad Prinz zu Salm-Horstmar (1911–1991), německý důstojník Wehrmachtu, naposledy armádní plukovník a nositel Rytířského kříže, po válce politik Národně-demokratické strany Německa.

57 Dopis ze 7. srpna 1944.

58 Dopis ze 7. srpna 1944; Hans Heinrich Lammers (1879–1962), právník a prominentní nacistický politik. Od roku 1933 do roku 1945 působil jako šéf říšského kancléřství za Adolfa Hitlera. Během procesu s ministerstvy v letech 1948–1949 byl Lammers shledán vinným z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti a odsouzen k dvaceti letům vězení. S manželkou Elfriede Tepel (1894–1945) měl dvě dcery, Veru a Ilse. Kterou z nich Offner portrétoval, není známo.

59 Dopis z 24. listopadu 1944; Kornélia Tasnády-Szűts (1920–1995).

60 Dopis z 31. října 1944.

byl Hans Georg von Studnitz (1907–1993), německý novinář, publicista a člen NSDAP. Za svého života byl třikrát ženat a Offner pravděpodobně portrétoval jeho druhou ženu, Mariettu von Mengersen. Von Studnitz Coudenhova dobře znal, protože ho opakovaně zmínil ve svém deníku, který vyšel po válce pod názvem *Když Berlín hořel*.⁶¹

Zakázky v Berlíně a okolí při komplikované válečné situaci Offnera vyčerpávaly, jak poznamenal v dopise z 24. listopadu 1944: „Jsem pořádně otrávený každodenním brzkým odjezdem do Postupimi, Eberswalde, nebo Sinzigu, nebo Bad Saarow a Wansee. Průměrně denně ztrácím čtyři až pět hodin řízením, a na práci mi zůstávají pouze dvě až tři hodiny. Ačkoliv se poté vracím domů řádně vyčerpaný, tak přesto pracuji často pozdě do noci na velmi zajímavých úkolech, o nichž jsem si vlastně nikdy nemyslel, že s nimi budu mít ve svém životě co do činění.“ To vše ho odvádělo od práce pro hraběte, s nímž již téměř deset let promýšlel jeho i své výtvarné záměry, sdílel starosti o blízké osoby,⁶² příležitostně žil a tvořil v jeho poběžovické rezidenci nebo se s ním stýkal při jeho berlínských pobytech. V dopise ze 7. srpna 1944 píše hraběti, že před deseti lety by nikdo nepomyslel na tak ohromné životní změny, omlouvá se, že jej obtěžuje dlouhými výklady, a svůj neutěšený stav myslí ospravedlňuje „onou potřebou rozhovoru s člověkem“ (tj. s hrabětem), který podle Offnera musel snášet stejně tak tvrdý osud jako on. Malíře i nadále držely zakázky v Berlíně. V myšlenkách a nostalgických vzpomínkách se ale v průběhu posledního válečného léta stále více obracel k Poběžovicím, i proto, že jeho syn Oskar si v červenci 1944 vzal ve Vídni za manželku dceru poběžovického lékárníka Sabathila.⁶³ V té souvislosti psal Offner hraběti: „Ano, příbuzenské vazby mě poutají k Poběžovicím – stále nemohu pochopit – ony Poběžovice, které mně připravily tolik radosti a ještě více zármutku. Je mi tak líto, že jsem nemohl jet do Vídně na svatbu svého syna, nebo alespoň do Poběžovic během jeho satební dovolené.“ A ve stejném dopise ještě dodal: „Právě teď v krásném letním čase si připomínám často poběžovický zámek, když jsem po roce 1935 vkročil do těchto prostor poprvé. Zámek byl tehdy dobře udržovaný ve všech jeho prostorách, a když se venku nádherný sluneční den kolébal v sytých zelených korunách stromů zámeckého parku, a když následkem letního vzduchu pronikajícího otevřenými okny vyzařovalo dřevo starého nábytku a podlahy nádherným a nedefinovatelným aroma, to jsem byl vždy omámen štěstím, že jsem se mohl těšit z takové vznešenosti na posvátném místě. Jak po těch dnech toužím! Nebo prostě potřebuji myslet na velmi lidské věci, pod tlakem dnešní nouze, na jídlo, onu úžasnou věc, kterou mi lokaj v bílých rukavicích vždy vynesl do mého pokoje! Člověk by až onemocněl touhou po těch dnech!“

Offner ale netrpěl jenom nenaplněnou nostalgickou touhou, stíhaly ho i reálné choroby. Hraběte o tom informoval na začátku roku 1945 malířův synovec Fredy, podobně jako v předchozím případě formou ilustrovaného dopisu (obr. 12).⁶⁴ V něm, se sobě vlastní mladickou bezprostředností, spojoval věci veselé i smutné. Dopis uvedl svým malířským autoportrétem, který okomentoval: „To jsem já, [...] když maluji. Chci být také malířem, ale můj strýc to nechce, a já bych se měl lépe učit a lépe psát a nedělat žádné

61 STUDNITZ, H., *While Berlin Burns*. Jeden Studnitzův dopis z roku 1944, adresovaný Hansi Coudenhovovi, se nachází v Rodinném archivu Coudenhove.

62 Offner v dopisech opakovaně zmiňuje svou manželku, válkou ovlivněné životy svých dětí, sourozenců a blízkých příbuzných. Je pravděpodobné, že ho o svých rodinných záležitostech informoval i hrabě Coudenhove, jehož dopisy Offnerovi nejsou známy. Offner ale opakovaně portrétoval manželku hraběte Lilly (1891–1975) i dceru Marii-Electu, zvanou Pixie (1927–2000), a je pravděpodobné, že je dobře znal i osobně ze svých pobytů v Poběžovicích. Mohl také vědět o peripetiích, které musel hrabě podstoupit, aby svou položidovskou manželku i dceru ochránil během války před nacisty, s nimiž ale paradoxně při své politické naivitě sympatizoval, minimálně do prvních let války. Jeho vztah k národnímu socialismu teprve čeká na zpracování, přičemž archiv rodu Coudenhove k tomu poskytuje řadu důležitých dokumentů. K osobnosti jeho manželky, hraběnky Lilly Coudenhove-Kalergi, rozené Steinschneider viz PLAVEC, Michal, *The First Hungarian Female Pilot of Jewish Origin, Judaica Bohemiae*, 2013, roč. 48, č. 1, s. 55–78.

63 SOA Plzeň, RaC, kart. 117, satební oznámení Oskara Offnera a Margit Sabathil z 1. července 1944.

64 Dopis z 16. ledna 1945.

Obr. 12. Karikatura Alfreda Offnera, kolorovaná tušová kresba v závěru dopisu Johannu Coudenhove-Kalergimu z 16. ledna 1945, s popisem: „Když můj strýc maluje, dělá komické pohyby a mluví sám k sobě. Ale já to dělat nebudu [...]“, Friedrich (Fredy) Offner, 1945, zdroj: SOA Plzeň, fond RaC, kart. 117

pravopisné chyby. Ale myslím si, že malíř by měl dobře malovat, ale psát jak chce, a tak kašlu na pravopis. Můj milý strýc byl dva týdny velmi nemocný a zarmoucený, proto panu hraběti neposlal žádnou vánoční kresbu a žádnou kresbu k Novému roku. Takže to udělám já, ale neříkejte to prosím mému strýčkovi, protože bych dostal výprask.“ Na závěr dopisu připojil novoroční přání – obrázek plačícího anděla před plotem z ostatného drátu, nad nímž se vznáší letopočet 1945 s otazníkem. K tomu připojil komentář: „Můj strýc je stále smutný, když se mluví o novém roku 1945, a takto pláče anděl míru, protože je mu uzavřena cesta.“

Cesta k míru se ale již otevírala, i když jinak, než si Offner přál. Rudá armáda nezdolitelně postupovala Evropou, což u Offnera vyvolávalo hluboké znepokojení, zřejmě z dopisu ze 7. dubna 1945: „V předvěčerejších oznámeních Wehrmachtu byly hlášeny boje již u Badenu u Vídně, a dnes měli Rusové proniknout na okraj pásu Vídně. Kdo by si kdysi na tuto možnost pomyslel. Můj mladší, zraněný syn už byl přepraven do nemocnice v Linci. Psal pouze, že opera je zcela zničená a vyhořelá, stejně tak akademie umění, jedno ze dvou muzeí, Heinrichshof a velká část Kärntnerstraße. To se stalo při posledním útoku. Věčná škoda tak krásné a šťastné Vídně! Nemůžu tomu vůbec uvěřit, že by sem jednou vál asijský vzduch. Vídeň již jednou v dějinách lidstva zastavila útok Turků, a doufejme, že se nyní stane stejně tak, ačkoli dějinné události nikdy nemají ve zvyku se opakovat.“

To už byl ale definitivní konec jeho pobytu ve zničeném hlavním městě. Na dlouho odkládaný pobyt v Poběžovicích se těšil, loučil se ale těžko:⁶⁵ „Odházím s velmi těžkým srdcem z Berlína, kde jsem mohl dosáhnout tak pěkných úspěchů jako malíř. Ještě do posledních dnů jsem byl navzdory kritickým dnům zaneprázdněn prací.“

65 Dopis ze 7. dubna 1945.

Tímto dopisem ze 7. dubna 1945 korespondence končí. Otázkou zůstává, kdy Offner přicestoval do Poběžovic a zda se tam s hrabětem Coudenhovem vůbec potkal. Situace v Poběžovicích na konci března a začátkem dubna byla chaotická, městem proudily davy válečných uprchlíků. Na začátku května město ostřelovala americká armáda a byl zasažen i zámek. Hrabě Coudenhove tam tehdy ještě byl a společně s farářem tlumočil a vyjednával s Američany o předání města.⁶⁶ Posléze byl internován ve sběrném táboře v Chrastavicích, následně patrně vězněn v Plzni a nakonec společně s dalšími Němci vysídlen do Německa.

Offner žil v Poběžovicích na zámku prokazatelně ještě dva roky po válce. Malířství se věnoval i při již značně podlomeném zdraví. Zemřel na zámku dne 20. března 1947,⁶⁷ podle vyprávění pamětníků při práci na portrétu místního lékárníka.⁶⁸

Summary

The correspondence analysis between the painter Alfred Offner (1879–1947) and Johann Count Coudenhove-Kalergi (1893–1965) has brought a wealth of new and extremely interesting information. First of all, it has become possible to identify or refine the identification of several paintings from the collection of the Horšovský Týn State Castle and Chateau, including the background of their origin. Furthermore, it has become possible to deepen the knowledge of the mutual, gradually changing relationship between the painter and the patron, or commissioner of the paintings, Count Coudenhove. The analysed correspondence brought new findings about Offner's other clients from the ranks of German and Austrian nobility or diplomatic and political circles at the same time. For example, the findings about his work for

members of the diplomatic corps in Berlin, Margrave Pallavicini, Austrian Secretary of State Quid Schmidt, Austrian Chancellor Kurt Schuschnigg, Reich Minister Hans Heinrich Lammers, and other personalities are crucial. From a cultural, historical and social point of view, the letters analysed form an extremely important resource given the time of their composition. They depict the atmosphere of the gradual social disintegration of the German aristocratic, diplomatic and political circles at the time of the fall of the German Empire and document the literally apocalyptic destruction of the city of Berlin in the form of coloured drawings. All of this is seen through the prism of an artist struggling for physical survival in extremely difficult wartime conditions and finding refuge in his own artistic work until the last moment.

Prameny a literatura

Archivní a sbírkové fondy

Goethe und Schiller Archiv, Klassik Stiftung Weimar, Münchhausen, Börries von, Schriftsteller

Městský úřad Poběžovice, Matriky

Národní památkový ústav, územní památková správa v Českých Budějovicích, Státní hrad a zámek Horšovský Týn, Mobiliární fond, svaz Poběžovice; Státní hrad Šternberk, Mobiliární fond, svaz Potštát

Státní oblastní archiv v Plzni, pracoviště Klášter, fond Rodinný archiv Coudenhove, 1288–1945

Státní okresní archiv Domažlice, fond Městský národní výbor Poběžovice, 1945–1955

Literatura a vydané prameny

KESSLER, Vojtěch – ŠRÁMEK, Josef, „Údernou silou péchoty se rozhodují války nového věku.“

Srážka jezdeckta u Střezetic v roce 1866 jako ilustrace přelomu v dějinách vojenství, in: *Mlhy na Chlum. Prusko-rakouská válka v optice moderní historiografie*, BARUS, Martin a kol., Hradec Králové 2019, s. 123–139.

L. M., „Drachs Europäische Friedensbank“. Interessante Gründungsgeschichte aus dem Zeitalter der Pläne, die die Menschheit retten wollen und niemals verwirklicht werden, *Die Börse – Zeitung für das gesamte Wirtschaftsleben*, 1922, Jg. 3, Nr. 25 (29. 6.), s. 11–12.

MIŠČENKO, Iryna, *Al' fred Offner – pryzabute im' ja v istoriji ukrajinskogo mystectva peršoji tretyny XX stolittja* (= МИЩЕНКО, Ирина, *Альфред Оффнер – призабуте ім'я в історії українського мистецтва першої третини XX століття*), in: *Studiji mystectvoznavči* (= Студії мистецтвознавчі), dostupné online: <https://sm.etnolog.org.ua/zmist/2015/2/34.pdf> [07. 07. 2022].

66 SOKA Domažlice, fond MěNV Poběžovice, Kronika města Poběžovice 1945–1955, sign. K102, s. 33.

67 Informace o úmrtí Alfreda Offnera se nachází v matrice Městského úřadu Poběžovice: *Svazek XXVI – kniha úmrtí 1942–1949*.

68 Nebyl jím ale po válce „odsunutý“ německý lékárník Sabathil, tchán jeho syna Oskara, ale jeho nástupce Jaroslav Šindelář. K tomu viz novinový článek o výstavě Offnerových děl, citovaný v poznámce 7.

- MRÁZOVÁ, Klára, *V Poběžovicích za války ukrývali malíře Alfreda Offnera, nyní zde má výstavu*, dostupné online: https://plzensky.denik.cz/zpravy_region/v-pobezovicich-za-valky-ukryvali-malire-alfreda-offnera-nyni-zde-ma-vystavu-20150809.html [12. 12. 2023].
- ONDERKA, Pavel – MARTÍNKOVÁ, Jana (edd.), *Ve stínu pyramid. Příběhy moravskotřebovské mumie*, Praha 2012.
- PAVELEC, Petr, Heinrich Coudenhove-Kalergi v labyrintu diplomatických misí, duchovních cest a rodové paměti, in: *Ve znamení Merkura. Šlechta českých zemí v evropské diplomacii*, PAVELEC, Petr – GAŽI, Martin – HAJNÁ, Milena (edd.), České Budějovice 2020, s. 632–657.
- PLAVEC, Michal, The First Hungarian Female Pilot of Jewish Origin, *Judaica Bohemiae*, 2013, roč. 48, č. 1, s. 55–78.
- SCHMIDT-MURAKI, Masumi, *Hraběnka přišla z Tokia. Život Mitsuko Coudenhove-Kalergi*, Domažlice 2019.
- STUDNITZ, Hans-Georg von, *While Berlin Burns. The Diary of Hans-Georg von Studnitz 1943–1945*, Barnsley 2011.
- ŠTUMBAUER, Tomáš, Osobnost Hanse Coudenhove-Kalergi a odkazy na ni ve svazu mobiliárního fondu zámku v Poběžovicích, *Zprávy památkové péče*, 2014, roč. 74, č. 6, s. 497–505.
- VONDRUŠOVÁ, Alena – VÁŇOVÁ, Ladislava (edd.), *Paměti hraběnky Micu Coudenhove-Kalergi, která žila na zámku v Poběžovicích*, Domažlice 2014.

Internetové zdroje

- Digital library of Belvedere, dostupné online: https://digitale-bibliothek.belvedere.at/viewer/search/-/SUPERDEFAULT%3A%28offner%29+OR+SUPERFULLTEXT%3A%28offner%29+OR+SUPERUGCTERMS%3A%28offner%29+OR+DEFAULT%3A%28offner%29+OR+FULLTEXT%3A%28offner%29+OR+NORMDATATERMS%3A%28offner%29+OR+UGCTERMS%3A%28offner%29+OR+CMS_TEXT_ALL%3A%28offner%29/1/-/-/ [07. 07. 2022].
- Dorotheum, dostupné online: <https://www.dorotheum.com/de/l/8033046/> [07. 07. 2022].

Mgr. Petr Pavelec, Ph.D. (1965)

Národní památkový ústav, územní památková správa České Budějovice
pavelec.petr@npu.cz

ORCID ID: 0009-0004-5685-6892

Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze absolvoval v roce 1994 studium oborů filozofie a historie. Doktorské studium v oboru středověké výtvarné umění dokončil v roce 2012 na katedře dějin umění Univerzity Palackého v Olomouci. Od roku 1991 pracoval pro Státní památkový ústav České Budějovice, nejprve jako referent, později na vedoucích pozicích (v roce 2007 ředitel pracoviště). Od roku 2013 je ředitelem Národního památkového ústavu, územní památkové správy v Českých Budějovicích. Je členem Českého národního komitétu ICOMOS a vyučuje na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.